

Michał Duda

Uniwersytet Łódzki

Doktorant na Wydziale Nauk Geograficznych

Instytut Geografii Miast i Turyzmu

mic.duda@op.pl

ŁÓDZKA PRZESTRZEŃ CZASU WOLNEGO W PERCEPCJI LICEALISTÓW I SŁUCHACZY UNIWERSYTETÓW TRZECIEGO WIEKU

Zarys treści: Artykuł jest podsumowaniem badań dotyczących percepcji przestrzeni czasu wolnego, przeprowadzonych w roku 2014 wśród łódzkich licealistów i słuchaczy Uniwersytetów Trzeciego Wieku. Porównano spojrzenie obu tych grup na samą istotę czasu wolnego, prześledzono sposób jego spędzania i scharakteryzowano czynniki istotnie wpływające na jego kształt. Zbadano odniesienie do przestrzeni miejskiej Łodzi i porównano pod kątem zasięgów przestrzennych, typów odwiedzanych miejsc i wydarzeń.

Słowa kluczowe: percepcja, Łódź, czas wolny, przestrzeń czasu wolnego, licealiści, seniorzy.

1. WSTĘP

Muhammad Ali powiedział, że „człowiek, który widzi świat w wieku 50 lat tak samo jak widział go mając 20 lat, stracił 30 lat swego życia”. Obraz otaczającego nas świata nie jest statyczny. Zmienia się wraz z dojrzewaniem, doświadczeniami życiowymi i poprzez różne, często nawet pozornie błahe wydarzenia. Odkrycie świata takim jaki jest naprawdę bywa niezwykle trudne albo niemożliwe. Odzwierciedlenie rzeczywistości powstaje w efekcie złożonej pracy intelektu, któremu podstawowych danych spostrzeżeń dostarczają zmysły (SZAFRAŃSKA, KACZMAREK 2007). Próbę poznania rzeczywistości obiektywnej należy zacząć od określenia, czym jest prawda. Święty Tomasz z Akwinu określił prawdę jako zgodność sądu z rzeczywistością¹. Jak jednak według tej teorii poznać prawdę przy założeniu, że ludzkie osądy, nawet najbardziej szczerze i płynące z głębi serca, mogą różnić się od rzeczywistości postrzeganej przez drugą osobę? Tu znajduje się miejsce dla nauki stawiającej sobie za cel poznanie obiektywnego obrazu świata.

Jedne z trendów w badaniach geograficznych to te powiązane z życiem i zachowaniami człowieka. Istota ludzka jako znaczący, jak nie najważniejszy element rzeczywistej przestrzeni, jest ciekawym obiektem badań. Człowiek wpływa na przestrzeń, kształtuje ją,

dostosowuje do swoich potrzeb, upiększa i niszczy. Każdy postrzega swoje otoczenie nieco inaczej, a zatem świat każdego – pomimo fizycznej identyczności – będzie inny, nasycony innymi emocjami, stereotypami, obawami i nadziejami. Badacze, w opozycji do dominującego w historii podejścia scjentystycznego², zauważają, że przestrzenie opisane wzorami matematycznymi mogą różnić się od przestrzeni subiektywnych i dostrzeganych przez ludzi. J. Writh stwierdził, że „nie ma już na kuli ziemskiej obszarów całkowicie nieznanymi, oprócz tych w umysłach ludzkich” (MORDWA 2003). Uwaga badaczy została skierowana ku nowym podejściom do geografii – humanistycznego i behawioralnego. Według Y.F. TUANA (1974), w geografii humanistycznej jest badana przestrzeń odbierana, odczuwana i wartościowana przez ludzi za pomocą zmysłów, w celu lepszego zrozumienia człowieka i jego warunków życia, za pomocą wyjaśniania znaczenia pojęć, symboli i aspiracji odnoszących się do tej przestrzeni (miejsca). Geografia humanistyczna odnosi się zatem do badania subiektywnej wizji świata. W ujęciu tym środowisko jest definiowane na podstawie warunków fizycznych i obiektywnych oraz osobistych i subiektywnych doświadczeń (LIBURA 1988). W opozycji do takiego poglądu stoją idee geografii beha-

wioralnej, czerpiącej z dorobku szkoły behawioralnej w psychologii. Pomostem między humanistyczną fenomenologią a behawiorystycznym pozytywizmem są np. badania podejmowania decyzji.

Z punktu widzenia pierwszego podejścia otrzymamy analizę procesu decyzji i wartości, a z drugiego – wynik decyzji, czyli zachowanie w przestrzeni (WALMSLEY, LEWIS 1997). Konkurencyjne w swych filozoficznych założeniach ujęcia uzupełniają się na gruncie geografii wyobrażeń (MORDWA 2003). Niniejszy artykuł oparty jest zarówno na ideach humanizmu, jak i behawioryzmu. Autor założył, że przestrzeń i zjawisko czasu wolnego różnią się w subiektywnym postrzeganiu przez ludzi, lecz istnieje możliwość ich obiektywnego określenia dzięki stosowaniu różnych metod badawczych pozwalających na wysnuwanie „rzeczywistych” wniosków i określanie wzajemnych powiązań.

Głównym celem przeprowadzonych badań było sprawdzenie, czy percepcja miejskiej przestrzeni czasu wolnego różni się w dwóch grupach wiekowych. Badania te były istotne, bowiem dotychczas w studiach nad percepcją przestrzeni zazwyczaj brano pod uwagę jednorodną grupę demograficzno-społeczną, składającą się z podobnych jednostek³. Na gruncie rozważań nad zmianą postrzegania świata wraz z upływającym czasem autor uznał za interesujące skonfrontowanie odpowiedzi dwóch grup, różniących się kilkudziesięcioma latami życia i doświadczeń, na te same pytania dotyczące istoty czasu wolnego, sposobów i miejsc jego spędzania, a także obrazu miasta, który wylania się przez ich pryzmat. Wyniki takich badań mogą być wskazówką dla urbanistów i planistów oraz skłonić do dyskusji na temat istnienia uniwersalnej dla wszystkich ludzi przestrzeni. Czy miasto może spełniać oczekiwania wszystkich mieszkańców i stwarzać dobre warunki życiowe bez dostosowania do preferencji wynikających np. z wieku? Czy odbiór miasta i jego zakodowany w umyśle obraz ulega zmianie z upływem lat?

Warto zastanowić się także nad lokalizacją usług związanych z czasem wolnym i dopasowywaniem ich m.in. do struktury wiekowej odbiorców. Następne pytania, które powstają wraz z kolejnymi krokami badawczymi dotyczą zdolności władz miasta i prywatnych usługodawców do kreowania osobistej przestrzeni czasu wolnego poprzez np. organizację imprez, festiwali, wprowadzenie zniżek na określone usługi, a także różnic w języku promocji oferty turystycznej miasta (czy ma być jeden spójny, czy może inny w zależności od odbiorcy?).

Analizy dotyczyły obszaru Łodzi, dlatego autor poszukiwał odpowiedzi związanych ściśle z tą określoną przestrzenią. Gdzie w Łodzi spędzany jest czas wolny przez młodzież i seniorów? Które miejsca w mieście warte są pokazania osobom przyjezdnym? Czy łodzianie spędzający czas wolny w swoim mieście wybierają te same miejsca co turyści, czy może te lo-

kalizacje nie pokrywają się? Wyniki badań nie pozwalają odpowiedzieć jednoznacznie na postawione pytania, sugerują jednak, że pewne różnice istnieją i nie można tej kwestii pomijać w odniesieniu do płci i wieku przy rozważaniach na temat percepcji przestrzeni miejskiej.

Artykuł jest podsumowaniem badań własnych autora, zakreśleniem pewnych interesujących wyników dotyczących poruszanych zagadnień i zwróceniem uwagi na celowość badań percepcji w różniących się grupach społecznych.

Badania zostały przeprowadzone w 2014 r. wśród uczniów klas trzecich liceów publicznych, wylosowanych spośród wszystkich części administracyjnych miasta, oraz wśród słuchaczy trzech największych łódzkich Uniwersytetów Trzeciego Wieku (działających przy UŁ, PŁ i Uniwersytecie Medycznym). Obie grupy różniły się między sobą kilkudziesięcioma latami życia ich członków i były dostępne w celu przeprowadzenia badań. Uczniowie klas trzecich liceów są właściwie osobami dorosłymi, co wskazuje na ich większą swobodę decyzji i wyborów niż w przypadku uczniów niepełnoletnich. Co do słuchaczy Uniwersytetów Trzeciego Wieku (dalej: UTW) należy pamiętać, że nie reprezentują oni ściśle grupy wiekowej wszystkich seniorów – są to bowiem osoby sprawne fizycznie i intelektualnie oraz mobilne. Próba wyniosła 1025 badanych, od których udało się uzyskać 828 poprawnie wypełnionych kwestionariuszy (197 zostało odrzuconych przez autora ze względu na braki lub miejsce zamieszkania respondenta poza Łodzią). Wśród licealistów zebrano 554 kwestionariusze (67% całej próby), a wśród starszych respondentów 274 (33%).

Według danych z GUS, w roku 2013 w łódzkich liceach było 4309 absolwentów (uczniów trzecich klas). Przyjmując, że w roku prowadzenia badań (2014) liczba ta powinna być podobna, losowa próba przy założeniu 95% ufności i poziomie błędu 4% powinna liczyć minimalnie 527 osób. Ostatecznie udało się (po odrzuceniu ankiet nieważnych i pustych) uzyskać 554 kwestionariusze od licealistów przy doborze dostępnościowym.

Zakładając liczbę 1000 słuchaczy uwzględnionych w badanych Uniwersytetach, minimalną próbą badawczą, przy poziomie ufności 95% i poziomie błędu 4%, było 375 osób. Po odrzuceniu ankiet nieważnych udało się uzyskać 274 wypełnione kwestionariusze.

2. PERCEPCJA I WIDZENIE

Podstawowe pytanie brzmiało: jak scharakteryzować odbiór przestrzeni miejskiej przez respondentów – czy jako zwykłe widzenie, czy jako jego głębszą formę? Według *Słownika wyrazów obcych...* (1967):

Percepcja jest to organizacja i interpretacja wrażeń zmysłowych, w celu zrozumienia otoczenia. Percepcja to postrzeganie; uświadomiona reakcja narządu zmysłowego na bodziec zewnętrzny; sposób reagowania, odbierania wrażeń.

Najważniejsza różnica została zaznaczona już w pierwszych słowach definicji – chodzi o wyrażenia „organizacja” i „interpretacja”. Samo widzenie ogranicza się do odbioru obrazu bezpośrednio z narządów zmysłu. Obraz taki może być zapamiętany w określony sposób. Następnie umysł „szufladkuje” go według swoich kategorii i wprowadza dodatkowe elementy, np. brzydki, bezpieczny, kojarzący się z rodziną itd. Ten proces jest już interpretacją wrażeń i organizacją otrzymanego obrazu. Jest więc formą bardziej zaawansowaną – percepcją. Dla określonej formy percepcyjnej znaczenie mają też dotychczasowe doznania osoby, jej wykształcenie, doświadczenie i osobiste przekonania (wynikające m.in. z kultury czy wzorców społecznych). Proces percepcji według K. SKARŻYŃSKIEJ (1981) przebiega na trzech etapach:

- atrybucji, czyli przypisywania doraźnych i trwałych właściwości;
- przypisywania oczekiwań;
- wywoływania emocji.

Jest on zatem czynnością długotrwałą i zmienną. Ostateczny, sformułowany obraz nigdy nie będzie „ukończony” – zawsze może zostać przeobrażony pod wpływem nowych doznań, przemyśleń i rozwoju osobistego człowieka. Nie należy również uznać jednego wzoru percepcyjnego, który można by przypisać jednostkom. Każdy człowiek jest inny i inaczej postrzega to samo miejsce. Bardziej rozbudowaną definicję pochodzącą z nauk psychologicznych przedstawił P. ZIMBARDO (1999):

Percepcja jest rejestracją świata zewnętrznego przebiegającą w trzech etapach: odbiór, wewnętrzna interpretacja, czyli zrozumienie oraz identyfikacja, oznaczająca rozpoznawanie i przypisywanie znaczenia spostrzeżeniom. Poprzez interpretację człowiek wykracza poza fizyczny aspekt wrażeń i tworzy własną twórczą oraz osobistą wizję rzeczywistości.

Zatem proces percepcji, mimo że odbywa się bezwiednie, jest stosunkowo skomplikowany. Wydawać się może, że postrzeganie jest widzeniem konkretnego obrazu. Nie zdajemy sobie sprawy, że zapisany obraz uległ już wewnętrznej klasyfikacji, opartej na dotychczasowych spostrzeżeniach i uprzedzeniach jednostki. S. LEM (2009) pisze: „Każdy obraz świata zawiera luki, lecz dla tych którzy go utworzyli, są niedostrzegalne. Niewiedza o niewiedzy towarzyszy nieustępliwie poznaniu”. Tym samym dokładnie ten sam rzeczywisty obraz może być inaczej odbierany przez dwie stojące obok siebie osoby.

E. SZAFRAŃSKA i J. KACZMAREK (2007) studia nad percepcją przestrzeni sprowadzili do postaci pytań badawczych:

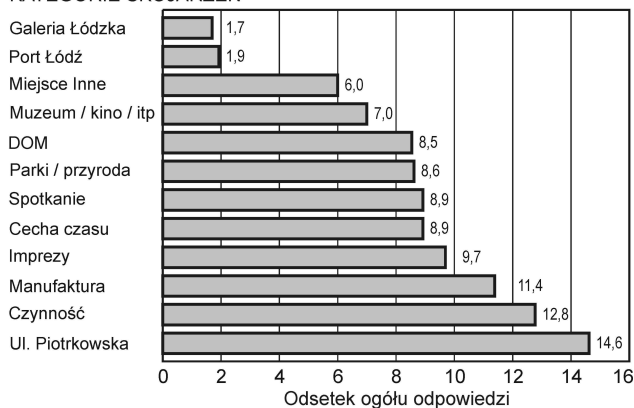
- przedmiot percepcji – co jest spostrzegane?
- podmiot – kto spostrzega przedmiot?
- proces percepcji – w jaki sposób podmiot spostrzega przedmiot?
- sytuacja percepcji – w jakim środowisku przebiega proces postrzegania?
- rezultat percepcji – jaki obraz przedmiotu uzyskuje podmiot?

Badacze (w tym autor), próbując uzyskać jak najbardziej wierny obraz danego miejsca w percepcji danej grupy, wybierają wspólne elementy. Często takie uogólnienie (przy odpowiedniej metodologii i wielkości próby) jest trafne, lecz nie można zapominać, że dla pojedynczego człowieka może być zupełnie chybione. Przy badaniu percepcji trzeba operować w paradygmacie postmodernizmu – a więc przyjmować, że nie istnieje obiektywna rzeczywistość. Jest tylko to, co każdy widzi w danej chwili.

3. ŁÓDZKA PRZESTRZEŃ CZASU WOLNEGO

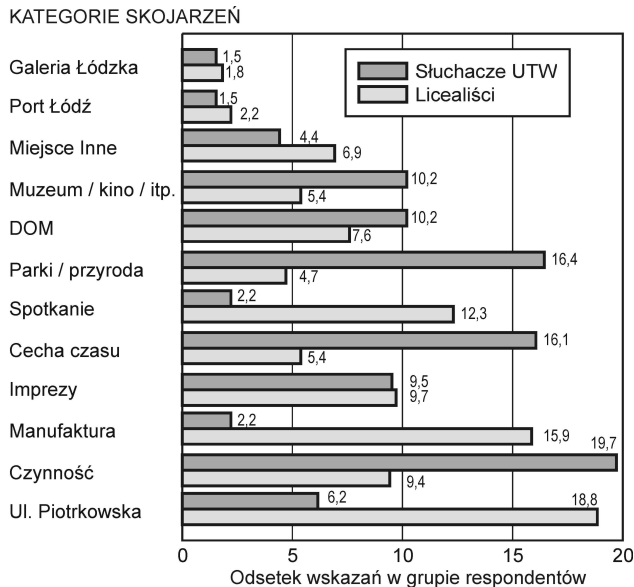
W badaniach przeprowadzonych przez autora, oprócz zagadnień dotyczących ogólnej istoty czasu wolnego i percepcji przestrzeni czasu wolnego, odpowiadano na tematy związane ściśle z łódzką przestrzenią. Autor uznał za interesujące i ważne w badaniach łódzkiej przestrzeni czasu wolnego poznanie pierwszych skojarzeń łączących czas wolny konkretnie z miastem. Swobodne odpowiedzi zostały pogrupowane w 12 kategorii. Odpowiedzi w większości nie wskazują na cechę czasu lub czynność, ale głównie dotyczą konkretnych miejsc (rys. 1).

KATEGORIE SKOJARZEŃ

Rys. 1. Skojarzenia respondentów związane z czasem wolnym w Łodzi

Źródło: opracowanie autora na podstawie badań

Rys. 2. Pierwsze skojarzenie z czasem wolnym w Łodzi z podziałem respondentów na grupy społeczne
Źródło: opracowanie autora na podstawie badań

Spośród wszystkich skojarzeń najpopularniejsze okazało się związane z główną ulicą miasta – Piotrkowską. Na drugim miejscu pod względem liczby odpowiedzi znalazła się konkretna czynność (np. odpowiedzi „bieganie”, „odpoczywanie”, „zabawa”). Trzecim z najczęściej wymienianych skojarzeń było znów miejsce – Manufaktura. Dalsze skojarzenia respondentów dotyczyły imprez, cechy czasu wolnego (np. „dowolnie spędzany”, „radosny”), spotkania towarzyskiego. Kolejne wskazania dotyczą znów konkretnych miejsc – łódzkiej przyrody, domu ankietowanego, muzeów, kin i innych miejsc. Odpowiedzi dotyczące dwóch dużych centrów handlowo-rozrywkowych, takich jak Port Łódź i Galeria Łódzka, były nieliczne, lecz zostały przez autora celowo zaklasyfikowane do oddzielnych kategorii, aby zobrazować przepaść w świadomości mieszkańców pomiędzy nimi a Manufakturą czy centrum rozrywkowo-restauracyjnym, jakim niewątpliwie jest ulica Piotrkowska. Taka struktura odpowiedzi wskazuje na bardzo silne utożsamianie czasu wolnego z przestrzenią jego spędzania. Respondenci mogący udzielić dowolnej odpowiedzi przy założeniu, że ma ona być powiązana z Łodzią, podali w większości (60%) konkretne miejsce. Czynność wolnoczasowa (wliczając w to imprezy i spotkania) była wymieniana na drugim miejscu (31%). Cecha czasu wolnego niepowiązana z łódzką lokalizacją była wymieniana tylko przez 9% badanych licealistów i słuchaczy UTW. Potwierdza to fakt, że przestrzeń czasu wolnego jest obecna w Łodzi. Co więcej, że w świadomości badanych osób mocno zakorzenione są przestrzenie lub czynności, co powoduje ich „wypłynięcie” jako pierwsze skojarzenie połączenia czasu wolnego z Łodzią. Mając na uwadze różnice

w percepcji samego czasu wolnego, pamiętając o różnym jego charakterze i sposobach spędzania w zależności od płci i przynależności do danej grupy społecznej, otrzymane wyniki „pierwszych skojarzeń” podzielono ze względu na wymienione czynniki (rys. 2).

Dla badanych licealistów pierwszym skojarzeniem z czasem wolnym w Łodzi było najczęściej miejsce – zwykle była to ulica Piotrkowska lub Manufaktura. Wśród seniorów te odpowiedzi nie cieszyły się popularnością (ośmiokrotnie mniejszą niż u licealistów w przypadku Piotrkowskiej i trzykrotnie mniejszą przy Manufakturze). Jeżeli chodzi o miejsca, to te także były popularne wśród skojarzeń grupy starszych respondentów – z tym, że nie dotyczyły centrów handlowych, lecz bardziej miejsc kultury (muzea, kino) oraz przyrodniczych (łódzkich parków i zieleni). Przy tych odpowiedziach przewaga nad propozycjami licealistów jest znaczna i np. w przypadku miejsc przyrodniczych jest ponadtrzykrotna. Badani słuchacze UTW częściej niż licealiści podawali cechę czasu wolnego ogólnie – co może świadczyć o ich całościowym spojrzeniu na zjawisko – przeciwnie do młodszych ankietowanych, którzy wydają się myśleć kategoriami bardziej przyziemnymi i użytecznymi („Czas wolny w Łodzi = gdzie lub jak go spędzam” – w opozycji do „Czas wolny w Łodzi = czas wolny, nieważne gdzie, ważne jaki on jest” dla ankietowanych seniorów). Idąc tym tokiem rozumowania, potwierdzenie można znaleźć w przewadze skojarzeń konkretnej czynności znowu przez seniorów – mniej skupiających się na istocie łódzkiej lokalizacji. Z wyników można odczytać potwierdzoną już wcześniej popularność spotkań towarzyskich wśród młodszej grupy. Skojarzenie tej formy spędzania czasu wolnego z Łodzią było wskazywane sześciokrotnie częściej wśród ankietowanych licealistów niż wśród słuchaczy UTW. Odsetek odpowiedzi wskazujących na dom lub imprezy jako pierwsze skojarzenie z czasem wolnym jest podobny w obu grupach. Do kategorii imprez zostały zaliczone takie odpowiedzi, jak „koncerty”, „mecze”, „targi”, „Mistrzostwa Świata w Piłce Siatkowej Mężczyzn”.

Po podziale odpowiedzi respondentów ze względu na płeć okazało się, że różnice są niewielkie – poza przewagą popularności skojarzeń z domem i imprezami wśród mężczyzn. Nieco więcej kobiet niż mężczyzn podawało skojarzenia związane z przyrodą, ulicą Piotrkowską oraz Manufakturą. Warto podkreślić istotną rolę ulicy Piotrkowskiej w skojarzeniach ankietowanych osób. Okazało się, że po latach zapomnienia ruch na ten deptak musi powracać, skoro w przypadku pierwszych skojarzeń, miejsce to pojawia się w świadomości badanych częściej niż Manufaktura.

Aby poznać najbardziej atrakcyjne miejsca z punktu widzenia możliwości spędzania czasu wolnego

i tym samym określić konkretne obszary, respondenci mieli za zadanie wyobrazić sobie sytuację, kiedy goszczą w mieście osobę z innego miasta. Następnie poproszeni zostali o podanie miejsc, do których gościa zabiorą (przy założeniu dysponowania całym dniem oraz brakiem ograniczającego budżetu), i w miarę możliwości wymienienie czynności, jakim się tam poddają. Dzięki temu uzyskano odpowiedzi na pytania, które miejsca w przestrzeni Łodzi są uznawane przez jej mieszkańców za najbardziej pożądane do spędzania czasu wolnego? Oczywiście czym innym są miejsca, gdzie mieszkańcy faktycznie przebywają, a czym innym miejsca-symbole gwarantujące udane chwile (czyli najlepsze do zabrania gościa). Rodzaj tych miejsc nie musi jednak pozostawać w sferze „przestrzeni wyobrażonej”. Z dużym prawdopodobieństwem można ocenić, że mieszkańcy polecają potencjalnemu gościowi miejsca dobrze sobie znane, sprawdzone oraz proponują czynności, które także im odpowiadają. Autor zakłada więc, że wskazane przez ankietowanych miejsca i czynności są nie tylko nacechowane chęcią pokazania miasta z jak najlepszej strony, ale także materializują pragnienia i zwyczaje osoby je formułującej.

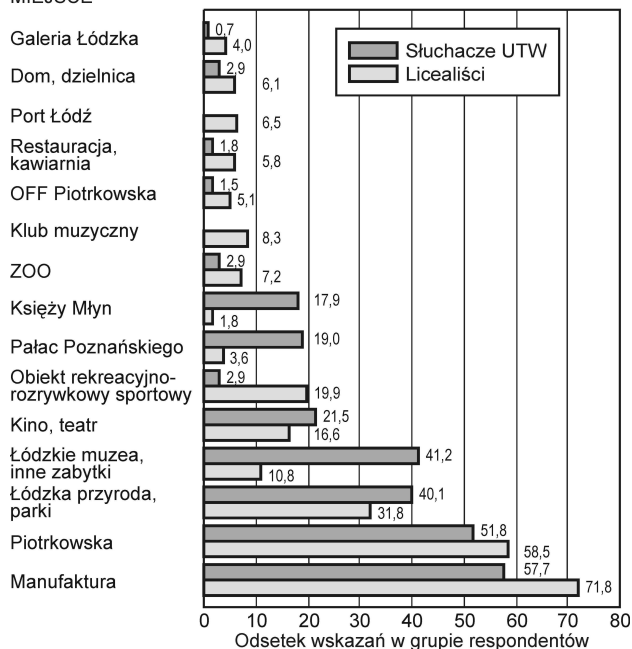
Respondenci mogli podać dowolną liczbę miejsc i czynności w nich wykonywanych (aczkolwiek miejsce przeznaczone na odpowiedź było uporządkowane w formie trójkwadratowej tabeli, co mogło sugerować maksymalną liczbę odpowiedzi jako trzy, lecz równocześnie motywowało respondentów do wskazania większej liczby lokalizacji niż np. jedną, co mogłoby się zdarzyć przy pytaniu otwartym). Zazwyczaj podawano trzy miejsca, a słuchacze UTW byli bardziej skłonni do wymieniania większej liczby obiektów (średnio 3,13 miejsca, podczas gdy licealiści podawali 2,61).

Najbardziej popularnymi miejscami w Łodzi, do których respondenci zabraliby gościa z innego miasta, aby wspólnie spędzić czas wolny, były Manufaktura oraz ulica Piotrkowska. Obydwie te lokalizacje wybrało ponad 50% ankietowanych (rys. 3).

Zauważalna jest nieco większa popularność tych lokalizacji wśród ankietowanych licealistów (o 14% w przypadku Manufaktury i 6% w przypadku ulicy Piotrkowskiej). Najpopularniejszym miejscem jest Manufaktura – wskazało ją aż 7 na 10 młodszych respondentów. Trzecie miejsce pod względem popularności zajęły łódzkie tereny zielone zebrane jako jedna odpowiedź (bardziej popularna wśród ankietowanych seniorów – 40%, niż wśród licealistów – 32%). Przyczyną zaklasyfikowania kilku obiektów przyrodniczych jako jednej odpowiedzi była duża różnorodność tak naprawdę podobnych obiektów – np. wskazywany był konkretny park w okolicy miejsca zamieszkania ankietowanego. Często też podawano odpowiedzi ogólnikowe (np. „Pokażę cudowną łódzką

zieleni”) lub kilka lokalizacji („Spacer po łódzkich parkach”). Autor uznał, że ze statystycznego punktu widzenia nie ma sensu notować każdego parku lub terenu zielonego jako oddzielne miejsce. Wśród odpowiedzi dotyczących zieleni można było zaobserwować kilka częstszych odpowiedzi, były to miejsca: park na Zdrowiu (75 wskazań), Łagiewniki wraz z Arturówkiem⁴ (63) Ogród Botaniczny (40), Palmiarnia (23) i park Poniatowskiego (12). Podobnie autor uczynił w przypadku następnej pod względem popularności grupy miejsc – łódzkich muzeów i zabytków. Warto podkreślić dysproporcję w wyborze tego miejsca przez respondentów obu badanych grup. Wśród słuchaczy UTW jedną z takich lokalizacji podało 41% osób, wśród licealistów było to już tylko 11%.

MIEJSCE

Rys. 3. Najatrakcyjniejsze miejsca do spędzania czasu wolnego z gościem z innego miasta w Łodzi wskazane przez respondentów

Źródło: opracowanie autora na podstawie badań

Wraz z odpowiedziami analizowanymi wcześniej potwierdza to, że przestrzeń czasu wolnego skupiająca się w miejscach „statycznych” i spokojnych jest dużo popularniejsza wśród starszej grupy respondentów. Licealiści najwyraźniej uznali, że gościa z innego miasta nie warto oprowadzać po łódzkich zabytkach albo zapoznać z ofertą przygotowaną przez muzea. Być może badana młodzież (w przeciwieństwie do seniorów biorących udział w wycieczkach po mieście i wykładach dotyczących Łodzi, regionu łódzkiego) nie zdaje sobie sprawy z atrakcyjności turystycznej miasta i dziedzictwa, którymi warto się chwalić. Do najczęściej pojawiających się miejsc należały: pałac Herbsta (35 odpowiedzi), Muzeum Sztuki (32), Mu-

zeum Kanału „Dętka” (30), katedra (15), Muzeum Kinetografii (25), Muzeum Włókiennictwa (17), kapliczki w Łągiwnikach (10). Muzeum Miasta Łodzi (pałac Izraela Poznańskiego) oraz Księży Młyn zostały zaklasyfikowane jako oddzielne odpowiedzi (z racji popularności i symboliki budynku dla Łodzi). Mniejsze różnice w liczbie wskazań pomiędzy grupami słuchaczy UTW i licealistów dotyczą obiektów kulturalnych – czyli piątej pod względem popularności odpowiedzi na pytanie o miejsca warte pokazania przybywającemu z innego miasta. Obiekt tego typu wskazało 17% przebadanych licealistów i 22% seniorów (tab. 1).

Tab. 1. Miejsca w Łodzi warte odwiedzenia w czasie wolnym z gościem z innego miasta według respondentów obu grup społecznych (%)

Miejsce	Licealiści	Słuchacze UTW
	% odpowiedzi ^a	
Manufaktura	72	58
Ulica Piotrkowska	58	52
Łódzka przyroda/parki	32	40
Obiekt rekreacyjno-rozrywkowy	20	3
Kino/Teatr	17	22
Łódzkie muzea/zabytki inne	11	41
Klub muzyczny	8	0
Zoo	7	3
Dom/Dzielnica	6	3
Restauracja/kawiarnia	6	2
Port Łódź	6	0
Off Piotrkowska	5	1
Pałac Poznańskiego	4	19
Galeria Łódzka	4	1
Księży Młyn	2	18

^a Kolumny nie sumują się do 100% z powodu możliwości wyboru kilku miejsc przez jednego ankietowanego.

Źródło: opracowanie autora na podstawie badań.

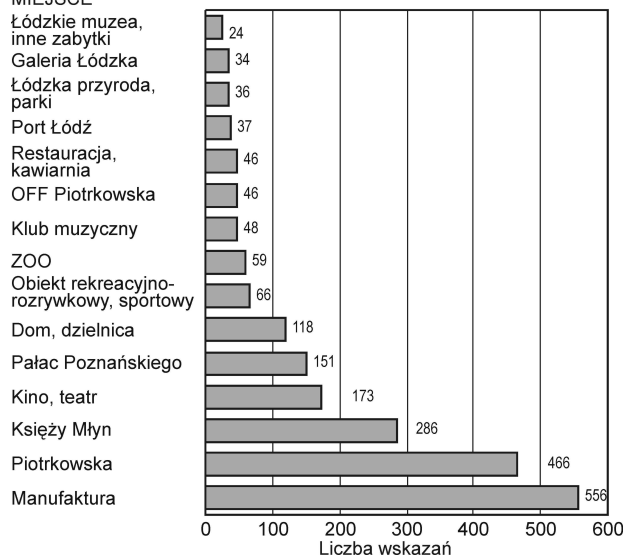
Warto zaznaczyć także różnice w pojmowaniu „miejsca kultury”. Ankietowani licealiści najczęściej wymieniali kino, podczas gdy słuchacze UTW wskazywali raczej na Teatr Wielki lub Filharmonię Łódzką. Największe różnice w wyborze najlepszych miejsc do spędzania wolnego czasu w zależności od grupy społecznej występują w trzech lokalizacjach – obiekcie rekreacyjno-rozrywkowym (z wyłączeniem obiektów w Manufakturze), pałacu Poznańskiego oraz Księżym Młynie. Pierwsze z tych miejsc zostało wskazane przez co piątego badanego licealistę i tylko przez 3% słuchaczy. Pod obiektami rozrywkowo-rekreacyjnymi kryły się najczęściej ścianki wspinaczkowe, baseny i kluby sportowe. Większa popularność takich „dynamicznych” miejsc wśród młodszej grupy respondentów nie dziwi. Słuchacze UTW chętniej wybierali miejsca gwarantujące spokojniejszą rozrywkę i przyjemności. W przypadku dwóch flagowych łódzkich zabytków (znajdujących się w TOP 5 największych

łódzkich atrakcji, wg Łódzkiego Biura Promocji Turystyki i Współpracy z Zagranicą) – Księżego Młyna i pałacu Poznańskiego (Muzeum Miasta Łodzi), większą popularność można odnotować w grupie starszych respondentów – odpowiednio 18 i 19% słuchaczy UTW zabrałoby gościa z innego miasta do tych obiektów. Wśród młodzieży zrobiłoby to odpowiednio tylko 2 i 4%.

Ponownie można dostrzec większą chęć pokazania dziedzictwa (wynikającą prawdopodobnie albo z większej wiedzy na ten temat lub z charakteru spędzania czasu wolnego) przez seniorów niż przez przebadanych licealistów. Pozostałe uwzględnione na mapie (rys. 5) i w tab. 1 miejsca zebrały mniej niż 10% odpowiedzi. Widać wśród nich duże różnice między członkami badanych grup. Miejsca takie, jak łódzkie zoo, Off Piotrkowska czy galerie handlowe – Port Łódź i Galeria Łódzka, były kilkakrotnie częściej wymieniane przez młodszych respondentów. Podobnie rzecz miała się z klubem muzycznym (lub dyskoteką), który przez słuchaczy UTW był wskazany zaledwie kilka razy. Badani licealiści chętniej niż seniorzy (odpowiednio 6 do 3% osób) wskazywali własny dom jako miejsce, do którego zaprosiliby gościa z innego miasta.

Warto zwrócić uwagę na brak wśród wskazań obiektów, które są w Łodzi znane i odwiedzane w czasie wolnym – hali Atlas Arena, oraz stadionów sportowych. Najwyraźniej obiekty te traktowane są bardziej jako miejsca, gdzie odbywają się atrakcyjne wydarzenia trwające przez pewien okres (np. MŚ w Piłce Siatkowej Mężczyzn). Przez resztę czasu – gdy nie odbywają się tam imprezy – obiekty te nie są postrzegane jako miejsce atrakcyjne do spędzania czasu wolnego.

MIEJSCE

Rys. 4. Popularność wymienianych lokalizacji spędzania czasu wolnego z gościem z innego miasta wskazane przez respondentów

Źródło: opracowanie autora na podstawie badań

Przewagę Manufaktury i ulicy Piotrkowskiej nad innymi wymienionymi do spędzania wolnego czasu obiektami pokazuje rys. 4.

Rys. 5. Lokalizacja obiektów wymienianych przez respondentów jako miejsca spędzania czasu wolnego w Łodzi

1 – Manufaktura, 2 – ulica Piotrkowska, 3 – pałac Poznańskiego, 4 – park na Zdrowiu, 5 – Łagiewniki, 6 – Księży Młyn, 7 – pałac Herbsta, 8 – Muzeum Kanału „Dętka”, 9 – Muzeum Sztuki, 10 – Teatr Wielki, 11 – Ogród Botaniczny, 12 – zoo, 13 – Off Piotrkowska, 14 – Filharmonia, 15 – Port Łódź, 16 – Galeria Łódzka, 17 – katedra, Muzeum Kinematografii, 19 – park im. J. Poniatońskiego, 20 – Palmiarnia, 21 – Aquapark „Fala”, 22 – Teatr Nowy, 23 – kapliczki w Łagiewnikach

Źródło: opracowanie autora na podstawie badań

Lokalizację w przestrzeni miasta miejsc najczęściej wskazywanych przez ogół respondentów przedstawia rys. 5. Na mapie pokazane zostały konkretne miejsca podawane przez ankietowanych, przy założeniu przynajmniej 10 wskazań. Utworzone na potrzeby poprzednich analiz i wykresów kategorie takie, jak „łódzka przyroda”, „łódzkie zabytki” itp., zostały rozbite na pojedyncze obiekty. W przypadku odpowiedzi typu „park” lub „jakieś muzeum” zostały one pominięte w przypadku wizualizacji na mapie, a w poprzednich analizach zostały włączone w ogólne kategorie.

Pierwszym z wniosków, jaki można wysnuć po umieszczeniu wymienianych przez respondentów lokalizacji na mapie jest ich skupienie w środku miasta. Większość obiektów znajduje się w ścisłym centrum miasta ograniczonym przez aleję Włókniarzy od zachodu i ulicę Kopcińskiego od wschodu. Od strony północnej granicą są tereny starego miasta, a od południowej plac Niepodległości – czyli właściwie lokalizacja wzdłuż osi ulicy Piotrkowskiej. Obiekty znajdują się więc na obszarze określonym w strategii przestrzennego rozwoju Łodzi z 2012 r. jako strefa wielkomiejska, zdefiniowana następująco:

Strefa wielkomiejska jest wartością kulturową z racji struktury urbanistycznej i wyrazu architektonicznego, jest bowiem ostatnim ogniwem naturalnej ewolucji miast. Jest również formą miasta najbardziej optymalną. Jej charakter decyduje o tożsamości miasta. Jest strukturą miejską najstarszą, najlepiej ukształtowaną urbanistycznie, zawierającą najwięcej okazałych budynków mieszkalnych i fabrycznych oraz regularnie i najpełniej zabudowanych kwartałów.

Zlokalizowanie obiektów w centrum świadczy o ważnej roli śródmieścia jako przestrzeni czasu wolnego dla Łoďdzian. Pomijając tereny codziennego spędzania czasu w pobliżu miejsca zamieszkania w osiedlach mieszkalnych, nie było miejsca wskazywanego przez respondentów co najmniej kilkanaście razy. Jest to poniekąd zrozumiałe – osiedla składają się bowiem głównie z domów mieszkalnych i punktów codziennych zakupów, brak na nich miejsc stworzonych do masowego spędzania czasu wolnego. Oczywiście siłownie, skwerki i parki są odwiedzane lokalnie, lecz nie są na tyle atrakcyjne, aby być wymienione jako miejsca wartościowe do spędzania czasu wolnego z gościem z innego miasta (co narzucało pytanie). W związku z tym najbardziej atrakcyjne miejsca z punktu widzenia mieszkańców, do których warto zabrać gościa, znajdowały się w centrum miasta. Wymieniane jeszcze kilkunastokrotnie obiekty znajdujące się poza śródkiem Łodzi to głównie tereny zielone położone na Zdrowiu lub w Łagiewnikach. Wyjątkiem jest Port Łódź – centrum handlowe przy ulicy Pabianickiej. Według badań J. KACZMARKA (1996) dotyczą-

Tab. 2. Czynności wolnoczasowe w wybranych miejscach spędzania czasu wolnego w Łodzi w % odpowiedzi.

Miejsce	Zakupy	Jedzenie	Zabawa taneczna/spotkanie towarzyskie	Zwiedzanie/spacerowanie	Relaks
Manufaktura	37	22	17	15	10
Ulica Piotrkowska	5	30	18	44	3
Port Łódź	78	6	6	6	6
Galeria Łódzka	92	8	0	0	0
Łódzkie muzea/zabytki inne	0	0	1	93	6
Pałac Poznańskiego	0	0	0	100	0
Kino/Teatr	0	0	11	1	88
Łódzka przyroda/parki	0	0	3	22	75
Księży Młyn	0	0	0	97	3
Zoo	0	0	0	29	71
Klub muzyczny	0	0	81	0	19
Off Piotrkowska	0	67	30	0	3
Restauracja/kawiarnia	0	78	5	5	11
Obiekt rekreacyjno-rozrywkowy, sportowy	0	0	29	0	71
Dom/Dzielnica	0	6	18	18	59

Źródło: opracowanie autora na podstawie badań.

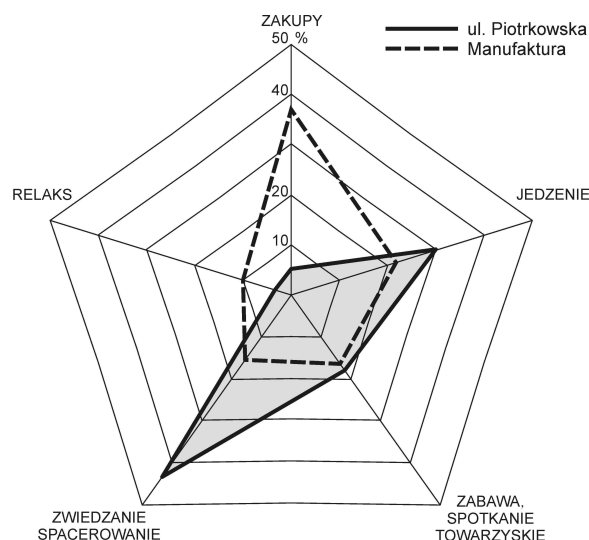
cych dziennej ścieżki życia, miejsca codziennych zakupów i usług są powiązane z rejonem zamieszkania lub pracy. Aktywność rekreacyjna obejmuje przeważnie obszar zamieszkania bądź tereny wypoczynkowe. Kontakty towarzyskie odbywają się w całym mieście.

Respondenci wraz z miejscem, dokąd zabraliby gościa z innego miasta, podawali także przykładowe czynności, które wykonaliby na miejscu. Ogólnie odpowiedzi były powtarzane i można było sklasyfikować je w pięć typów. Tymi czynnościami były: robienie zakupów, jedzenie, zabawa taneczna/spotkanie towarzyskie (rozumiane np. jako przyjęcie, taniec, gra, uczestnictwo w koncercie itp.), zwiedzanie/spacerowanie oraz szeroko rozumiany relaks (odpoczynek, leżenie, piknik, rekreacyjny sport). Rozkład czynności w danej lokalizacji zaproponowany przez respondentów przedstawia tab. 2.

Struktura odpowiedzi kształtuje się przewidywalnie w dużej części obiektów. Nie zaskakuje ponad 90-procentowy udział „zwiedzania” wśród czynności wykonywanych w muzeach czy Księżym Młynie.

Miejsca, w których najczęściej respondenci wskazywali „jedzenie” jako główne zajęcie, to oczywiście restauracje oraz wydzielona część ulicy Piotrkowskiej – Off. Jeżeli chodzi o zaproszenie gościa z innego miasta do swojego domu, to jako główną czynność podano „relaks”. Po 18% ankietowanych odpowiedziało, że spędza czas wolny na „zabawach/spotkaniach” i „jedzeniu”. Warto porównać dokładniej dwie główne lokalizacje wymienione przez ankietowanych, których przewaga nad innymi odpowiedziami jest znacząca – Manufakturę (rys. 6) oraz ulicę Piotrkowską. Głównym zajęciem, któremu oddali się respondenci w Manufakturze były „zakupy” – ta odpowiedź stanowiła

ponad 1/3 wszystkich czynności. Następnie wybierano biesiadowanie w jednej z restauracji lub barów. Podobną popularność, jaką wyróżniało się „jedzenie” osiągnęła „zabawa/spotkanie” w jednej z dyskotek lub obiektach rozrywkowych oraz „zwiedzanie” tego pofabrycznego obiektu (lub istniejącego w nim muzeum sztuki i muzeum fabryki). Relaksować się w tym miejscu miał zamiar co dziesiąty ankietowany.

Rys. 6. Porównanie zachowań wolnoczasowych respondentów w Manufakturze i na ulicy Piotrkowskiej w Łodzi
Źródło: opracowanie autora na podstawie badań

W przypadku ulicy Piotrkowskiej (rys. 6) sytuacja wygląda zgoła odmiennie. Tutaj „zakupy” stanowią tylko 5% wszystkich czynności, którym mieli zamiar oddać się respondenci. O wiele popularniejsze okazało się „zwiedzanie/spacerowanie” (prawie połowa wska-

zań) oraz „jedzenie”. Występuje tu podobny (18%) odsetek wskazań na „zabawę i spotkania towarzyskie” – zapewne z powodu licznych dyskotek i klubów zlokalizowanych przy tej ulicy.

Wnioski wynikające z porównania spędzania czasu wolnego w obu wspomnianych miejscach są następujące – pod względem deklaracji zrobienia zakupów ulica Piotrkowska przegrała z Manufakturą. Nie ma jednak dużej konkurencji jeżeli chodzi o zwiedzanie lub spacerowanie. Podobnie w obu tych miejscach popularne były spotkania towarzyskie i zabawa. W przypadku jedzenia, było ono również częściej wskazywane w obiektach przy ulicy Piotrkowskiej. Relaks ogólnie był rzadko podawaną czynnością, lecz popularniejszą w przypadku Manufaktury. Rozkład takich odpowiedzi najprawdopodobniej powiązany jest z liczbą obiektów świadczących dane usługi w obu tych lokalizacjach (tab. 3).

Tab. 3. Liczba obiektów świadczących usługi w Manufakturze i na ulicy Piotrkowskiej

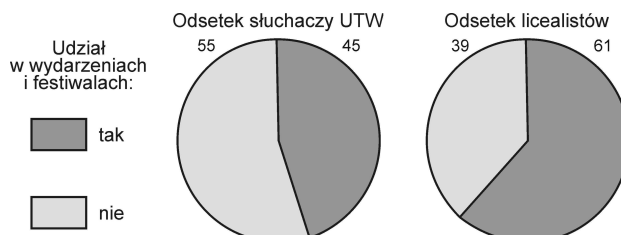
Obiekty	Manufaktura	Ulica Piotrkowska
Sklepy	393	232 (154*)
Restauracje	47	102 (92*)
Kluby/dyskoteki	2	38 (36*)
Galerie i Muzea	2	19
Obiekty rozrywkowo-rekreacyjne	9	0

* W samej strefie deptaku.

Źródło: opracowanie autora na podstawie danych ze stron internetowych www.manufaktura.com (10.03.2015) oraz www.ulicapiotrkowska.pl (10.03.2015).

Więcej obiektów handlowych i rozrywkowych jest w Manufakturze, ale ulica Piotrkowska może pochwalić się ponaddwukrotnie większą liczbą restauracji i barów oraz znaczącą liczbą klubów i obiektów kulturalnych. Warto dodać, że wśród placówek handlowych zlokalizowanych na ulicy Piotrkowskiej, (odwrotnie niż w przypadku Manufaktury) większość z nich stanowią sklepy tanie i sprzedające najczęściej produkty pierwszej potrzeby (drogerie, sklepy spożywcze, kioski itp.).

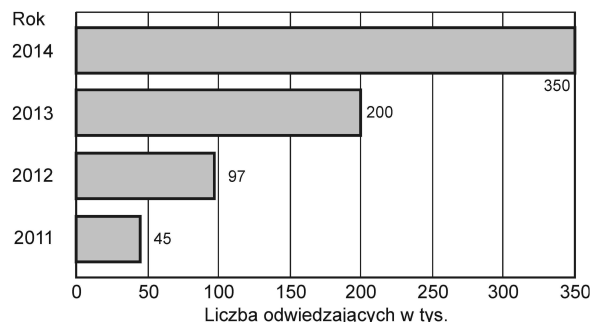
Jednym z elementów kształtujących przestrzeń czasu wolnego są wszelkie wydarzenia i festiwale przyciągające poza turystami także mieszkańców. Duże imprezy – sportowe, muzyczne i inne, zazwyczaj mają bardzo dużą frekwencję. Często wydarzenie jest jedynym powodem odwiedzin konkretnego miejsca w czasie wolnym (jak np. obiekt sportowy, fabryka). Wśród respondentów więcej licealistów w ciągu ostatniego roku wzięło udział w jakimś wydarzeniu lub festiwalu (61%). Wśród słuchaczy UTW było 45%, a więc mniej niż połowa (rys. 7).

Rys. 7. Udział ankieterów słuchaczy UTW i licealistów w wydarzeniach i festiwalach w Łodzi w ostatnim roku
Źródło: opracowanie autora na podstawie badań

Wśród osób, które deklarowały udział w wydarzeniach organizowanych w Łodzi, zarówno licealistów, jak i słuchaczy UTW, najpopularniejszą imprezą był Festiwal Światła (tab. 4).

Jest to stosunkowo nowa impreza (w roku przeprowadzenia badań, tj. 2014, odbyła się dopiero 4. edycja), która szybko zaskarbiła sobie serca łodzian. Jak szacują władze miasta, jest to też najliczniej odwiedzane wydarzenie – w 2014 r. przez tereny festiwalowe przewinęło się około 350 000 gości. Festiwal Kinetycznej Sztuki Światła Light.move.festival, bo tak brzmi pełna jego nazwa, jest imprezą otwartą, odbywającą się na spójnym terenie – zazwyczaj na ulicy Piotrkowskiej i w parku Staromiejskim. Atrakcyjna jest jego oprawa i klimat (festiwal trwa po zmroku), duża liczba instalacji (w 2014 r. ponad 60 instalacji i pokazów) i artystów (w 2014 r. ponad 100). Wszystko to powoduje, że z roku na rok liczba odwiedzających festiwal zwiększa się prawie dwukrotnie (rys. 8).

Rys. 8. Odwiedzający Light.move.festival w latach 2011–2014
Źródło: Raport medialny organizatora – fundacji Lux Pro Monumentis 2014 ze strony www.lmf.com.pl

Respondenci mieli ustosunkować się do jednego z elementów, który teoretycznie może kreować osobistą przestrzeń czasu wolnego – do zniżek oferowanych przez instytucje miejskie i usługodawców prywatnych. Ankietowani deklarują korzystanie z takich udogodnień (63% badanych słuchaczy UTW i 75% badanych licealistów). Co więcej, większość z nich przyznaje, że zniżki są istotne przy wyborze sposobu i miejsca spędzania czasu wolnego (deklaruje to 65% badanych słuchaczy UTW i 55% licealistów). Głównie

Tab. 4. Wydarzenia w Łodzi, w których uczestniczyli respondenci (w % odpowiedzi TAK)

Wydarzenia popularne wśród licealistów	Liczba respondentów		Wydarzenia popularne wśród Słuchaczy UTW
	licealiści	słuchacze UTW	
Festiwal światła	31	51	Festiwal światła
Mecz Piłki Nożnej (ŁKS/Widzew)	13	14	„Senioralia”
MŚ w Piłce Siatkowej Mężczyzn	13	9	Festiwal Czterech Kultur
Festiwal kolorów	11	9	MŚ w Piłce Siatkowej Mężczyzn
Wydarzenia sportowe w Atlas Arenie	7	7	Targi
Festiwal Dobrego Smaku	5	6	Dni Łodzi
Koncerty	5	4	Koncerty
Noc muzeów	5	3	Akademia Jazzu
Festiwal „Dotknij teatru”	4	3	Dzień Księżego Młyna

Źródło: opracowanie autora na podstawie badań.

korzystają z ulgowych biletów na transport (95% respondentów korzystających ze zniżek), a także z ulgowych biletów do instytucji kultury, obiektów rozrywkowych i rabatów w obiektach gastronomicznych. Dowodzi to, że za pomocą zniżek można wpłynąć na kształt przestrzeni czasu wolnego – np. umożliwiając lepszy (przystępny cenowo) transport lub skłonić do wyboru tej a nie innej rozrywki.

5. PODSUMOWANIE

Po przeanalizowaniu odpowiedzi obydwu badanych grup demograficzno-społecznych (licealiści i słuchacze UTW), różnice w ich postrzeganiu przestrzeni czasu wolnego w Łodzi są widoczne. Pierwsze z nich pojawiają się już na początku, przy skojarzeniu idei czasu wolnego z Łodzią. Ankietowani licealiści bez zastanawiania się wskazywali na konkretne miejsce – Manufakturę lub ulicę Piotrkowską, często też wymieniali spotkanie towarzyskie. Słuchacze UTW, którzy wzięli udział w badaniach, kierowali myśli na łódzką przyrodę/parki, konkretną czynność wolnoczasową lub ogólną cechę czasu. Różnice w skojarzeniach pomiędzy mężczyznami i kobietami są niewielkie – wartość odnotowania są częstsze wskazania na „ imprezy ” i „ dom ” w przypadku mężczyzn. Za łódzką przestrzeń najbardziej atrakcyjną z punktu spędzania czasu wolnego respondenci uznają Manufakturę, ulicę Piotrkowską oraz łódzką przyrodę. O ile te trzy pierwsze pod względem odsetka wskazań miejsca były wymieniane z nieznacznymi różnicami przez obie badane grupy (przewaga licealistów w odpowiedziach „ Manufaktura ” i ulica „ Piotrkowska ”, a słuchaczy przy „ łódzkiej przyrodzie ”), o tyle przy kolejnych wymienianych lokalizacjach różnice są znaczące. Słuchacze UTW percypują przestrzeń czasu wolnego w kategoriach bardziej statycznych i edukacyjno-kultural-

nych. Częściej niż badani licealiści wskazywali takie lokalizacje, jak muzea, flagowe łódzkie zabytki i teatry / kina. Badani licealiści zaś postrzegają przestrzeń czasu wolnego przez pryzmat miejsc rozrywkowych, w których aktywnie spędzają czas – są to np. kluby muzyczne, obiekty rozrywkowe, galerie handlowe czy zoo.

Najpopularniejsze lokalizacje do spędzania czasu wolnego znajdują się według respondentów głównie w centrum miasta. Atrakcyjne przestrzenie rekreacyjne związane głównie z terenami zielonymi są oddalone od centrum. Pokazuje to istotę i znaczenie terenów zielonych w miejskiej tkance, a także potwierdza usługową funkcję śródmieścia. Miejsca spędzania czasu wolnego przez mieszkańców w dużej mierze pokrywają się z miejscami atrakcyjnymi także dla turystów. Tereny osiedli mieszkaniowych nie mają wyraźnego wyszczególnionych miejsc – całościowo są uzupełnieniem przestrzeni codziennych zachowań wolnoczasowych. Podane przez respondentów obu badanych grup miejsca różnią się pod względem głównych czynności, którym oddają się tam odwiedzający. Najbardziej widoczne są one na przykładzie dwóch najczęściej wybieranych obiektów. W Manufakturze ankietowani wskazali na zakupy jako główną czynność, której chcieliby się oddać np. goszcząc osobę z innego miasta. Na kolejnych miejscach znalazły się zabawa / spotkanie towarzyskie i jedzenie. W przypadku ulicy Piotrkowskiej zakupy znajdują się na szarym końcu – główną czynnością jest spacerowanie i zwiedzanie. Na ulicy Piotrkowskiej częściej wskazywano też na korzystanie z usług gastronomicznych i zabawę / spotkanie towarzyskie. Wpływ na takie czynności ma baza obiektów. O ile w Manufakturze znaleźć można więcej sklepów, to pod względem liczby restauracji, dyskotek czy obiektów kulturalnych „ wygrywa ” ulica Piotrkowska.

Z przeprowadzonych badań i analiz można wysnuć kilka istotnych wniosków. Po pierwsze – przestrzeń czasu wolnego obu badanych grup różni się.

Inne miejsca i czynności są ważne dla ankietowanych licealistów, a inne dla słuchaczy UTW. Wynikać to może z formy zdrowotno-kondycyjnej, zainteresowań, zamożności i doświadczeń życiowych. Inna jest percepcja miasta – dla grupy młodych osób patrzących przez pryzmat konkretnych miejsc związanych zazwyczaj z zabawowym i rozrywkowym charakterem, a inna w przypadku grupy seniorów patrzących poprzez historię miasta, jego tożsamość i wieloletnie tradycje. Inaczej wygląda obraz miasta, który różni respondenci chcieliby przedstawić gościowi z innego miasta (zapewne zakładając dopasowanie wiekowe gościa do gospodarza). Tu wyraźnie widać inne priorytety osób starszych (piękno miasta, historia, zabytki) i młodszych (zabawa, aktywne spędzanie czasu). Ważne jest to z punktu widzenia tworzenia np. reklamy danego miejsca – różne muszą być przekazy skierowane do młodszych i starszych turystów.

Dla obu grup nie ma znaczenia lokalizacja odwiedzanych miejsc w przestrzeni miasta. Badani nie widzą problemów z dojazdami do centrum, gdzie znajduje się większość wskazywanych przez nich miejsc. Są wydarzenia i obiekty, które przyciągają odbiorców bez względu na wiek – np. Festiwal Światła, Manufaktura, ulica Piotrkowska. W ich przypadku można mówić o dominacji wśród odpowiedzi respondentów. Różnice widoczne są przy mniejszych wydarzeniach i imprezach oraz przy miejscach odwiedzanych rzadziej lub okazjonalnie. Interesujące są różnice w postrzeganiu miejsc kultury – dla młodszych respondentów są to głównie kina, dla starszych – tradycyjnie teatry i filharmonia. Miasto ma możliwość zachęcania konkretnych grup społecznych do korzystania z określonych sposobów spędzania czasu wolnego – np. wspierając wydarzenia lub udzielając zniżek na bilety wstępu do podlegających instytucji kultury.

Percepcja przestrzeni miasta (na przykładzie łódzkiej przestrzeni czasu wolnego wybranych mieszkańców) jest zależna od cech demograficznych – w tym przypadku wieku (różnice według płci były niewielkie), i można założyć, że zmienna w czasie. Warto w badaniach percepcji konfrontować podejścia różnych grup społecznych. Nie ma bowiem jednego obrazu przestrzeni/miasta dla wszystkich ludzi – można dostrzec określone cechy wspólne dla jednostek w pewien sposób ze sobą powiązanych.

PRZYPISY

¹ Słowa te przypisuje się św. Tomaszowi z Akwinu, ale jest to także uogólnienie teorii, którą filozofowie (np. Arystoteles) głosili już wcześniej. (Swoją teorię św. Tomasz przedstawił w rozprawie *Summa contra gentiles*).

² Scjentyzm – pogląd filozoficzny, związany z empiryzmem, materializmem i utylitaryzmem, głoszący, że uzyskanie prawdziwej wiedzy o rzeczywistości jest możliwe tylko przez poznanie naukowe, w metodologii uznający metody nauk matematyczno-przyrodniczych (*Słownik wyrazów obcych* PWN 2005).

³ Artykuł powstał na podstawie pracy magisterskiej pt. *Przestrzeń czasu wolnego w percepcji łódzkich licealistów i słuchaczy Uniwersytetów Trzeciego Wieku* wykonanej w Instytucie Geografii Miast i Turyzmu UŁ, pod kierunkiem dr. hab. Bogdana Włodarczyka prof. UŁ.

⁴ Jeden z łódzkich terenów zielonych, posiadający w swoim obrębie stawy i infrastrukturę rekreacyjną.

BIBLIOGRAFIA

- KACZMAREK J., 1996., *Dzienna ścieżka życia mieszkańców Łodzi a warunki życia w mieście*, ser. „Szlakami Nauki”, nr 22, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź.
- LEM S., 2009 *Biblioteka XXI wieku Golem XIV*, t. 18, Wyd. Gazety Wyborczej, 336 s.
- LIBURA H., 1988, *Badania wyobrażeń geograficznych na przykładzie mieszkańców Sanoka*, „Dokumentacja Geograficzna”, 1, 95 s.
- MORDWA S., 2003, *Wyobrażenia przestrzeni miast Polski środkowej na podstawie badań grupy młodzieży licealnej*, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, 178 s.
- MORDWA S., 2013, *Przestępczość i poczucie bezpieczeństwa w przestrzeni miasta, przykład Łodzi*, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, 249 s.
- Popularny słownik języka polskiego*, 2003, pod red. B. Dunaja, Wilga, Warszawa.
- SKARŻYŃSKA K., 1981, *Postrzeganie ludzi*, PWN, Warszawa, 394 s.
- Słownik wyrazów obcych*, 2005, pod red. M. Bańko, PWN, Warszawa.
- Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych* 1967, pod red. W. Kopalińskiego, PWN, Warszawa.
- Strategia przestrzennego rozwoju Łodzi jako polityka sektorowa „Strategii zintegrowanego rozwoju Łodzi 2020+” odnosząca się do architektury i urbanistyki miasta*, 2012, UMŁ, Łódź.
- SZAFRAŃSKA E., KACZMAREK J., 2007, *Percepcja przestrzeni – pomiędzy prawdą a autentycznością*, [w:] M. Madurowicz (red.), *Percepcja współczesnej przestrzeni miejskiej*, WGiSR UW, Warszawa, s. 47–62.
- TUAN Y.F., 1974, *Topophilia. A study of environmental perception, attitudes and values*. Prentice-Hall, New Jersey, 260 s.
- WALMSLEY D.J., LEWIS G.J., 1997, *Geografia człowieka – podejścia behawioralne*, PWN, Warszawa, 302 s.
- ZIMBARDO P.G. 1999, *Psychologia i życie*, PWN, Warszawa, 842 s.
- www.lmf.com.pl
- www.manufaktura.com (10.03.2015).
- www.ulicapiotrkowska.pl (10.03.2015).

Artykuł wpłynął do redakcji:
15 września 2015 r.

